

Веремієнко Л. П.

Експертний підхід у редакторській роботі над сучасними шкільними підручниками

Підготовка до друку навчальних видань – складний і багатоаспектний процес редакційно-видавничої діяльності. В галузі сучасного навчального книговидання особливої ваги набуває концепція книговидавничої культури шкільного підручника, що передбачає його якісне відтворення з огляду основних композиційно-структурних елементів книги, рівня фахового редагування, художньо-технічного оформлення, поліграфічного виконання та інших складових навчального книжкового комплексу.

Однак не завжди навчальна книга як результат редакційно-видавничого процесу є якісним інформаційно-функціональним продуктом, який найповніше задовольняв би потреби учасників освітнього процесу – вчителів та учнів. Вивчення проблем якості навчальних видань вимагає системного підходу і передбачає врахування взаємодії всіх суб'єктів у процесі створення підручника – автора, редактора, коректора, технічного редактора, верстальника, художника, художнього редактора, технолога. Тому редакційно-видавничий процес є надзвичайно важливим і визначальним чинником якості навчальної книги. І в цьому процесі зусилля всіх учасників підготовки видання об'єднує редактор, спрямовуючи їхню діяльність на реалізацію якісного функціонального, ергономічного навчального видання.

Видавництво «Світ», у якому я працюю, накопило чималий досвід у сфері видавничого підручкотворення. Ми розуміємо, що українська школа, декларуючи компетентнісний підхід в освіті, потребує підручників нового покоління, що треба змінювати структуру і зміст навчальної книги, переорієнтовувати функції підручника з інформативної на діяльну. Тому оновлення функцій підручника, його структури, апарату, ілюстративного наповнення – актуальні питання, які хвилюють фахівців сьогодні, позаяк комплексне розуміння специфіки й особливостей навчального видання – вагомий і визначальний критерій його видавничої культури.

У видавничому портфелі навчальної літератури «Світу» – навчальні видання з різних дисциплін. Працюючи над кожним підручником чи посібником, редактор крім володіння методикою редакторського опрацювання текстів навчальних видань, їх тематичної і композиційної структури, фактологічного матеріалу, мови і стилю відповідно до чинних норм повинен опанувати певний обсяг знань із різних сфер науки. Адже автор і редактор конструюють навчальний матеріал, керуючись тим, що навчальне видання – один із основних засобів навчання, це елемент навчального процесу, що відображає певну галузь знання або сферу діяльності. Підготовка комплексу підручників і навчальних посібників відповідної тематики – як наприклад, навчальна література з основ християнської етики чи військово-патріотичного виховання – диктує редактору низку вимог до таких видань. Керуючись ними, редактор у своїй роботі стикається з наріжними проблемами, що, безумовно, впливають на якість навчального видання, яке готують до друку.

Передусім це стосується відповідності змісту навчального видання навчальній програмі, оскільки від належного викладу змісту підручника залежить ефективне засвоєння навчальної дисципліни. Однак не завжди навчальна програма дисципліни визначає склад інформації, системність і послідовність викладу матеріалу – як відбувалось у процесі роботи над підручником з основ військово-патріотичного виховання «Захист Вітчизни (рівень стандарту)» для 10 кл. закладів загальної середньої освіти (автори С. Хараху, В. Павлов, І. Дзюба, Є. Саганчі). Не вдаючись у деталі, зауважу, що, готуючи цей підручник до випуску в світ, видавництву довелося зіткнутися з низкою прикрих розбіжностей, а також необґрунтованістю деяких вимог у системі, яка покликана аналізувати, проводити експертну оцінку і координувати видання навчальної літератури. На жаль, часто у проектах навчальних програм компетентнісний підхід до організації навчального матеріалу здебільшого має декларативний характер.

Варто зазначити, що під час редакційно-видавничого опрацювання комплексу підручників і навчальних посібників з основ християнської етики для учнів 1–4 (автор Г. Добош) та 5–11 класів (автори Г. Сохань, І. Гусаков) редактор, автор та інші працівники видавництва, дотичні до видання цієї літератури, також приділили чимало зусиль з'ясуванню проблем, пов'язаних із дотриманням санітарно-гігієнічних вимог, безпечністю і зручністю у використанні, що також є визначальними критеріями оцінювання якості навчальної книги та рівня її видавничої культури. Щоб зменшити вагу навчального видання, потрібно скоротити обсяг сторінок, а це надто складно вирішити, не зменшуючи кількості ілюстрацій, додаткового матеріалу чи завдань.

Ілюстрування підручників і навчальних посібників – також один із багатьох важливих аспектів формування культурного рівня навчальної книги, якому працівники нашого видавництва (у співпраці з авторами) приділяють належну увагу. Знаючи, що використання широкого спектра ілюстрацій у навчальній літературі (фотографій, малюнків, схем) сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, збагачує світогляд учня, основне – пам'ятати, що ключовою є не кількість кольорів, які використовують, не тип ілюстрацій, якому надають перевагу, а сила емоційного впливу ілюстрації, її спроможність викликати зацікавлення учнів і повернути їхню увагу.

Зокрема важливе місце в роботі редактора над навчальним виданням, на рівні мовностилістичного опрацювання текстового матеріалу, його термінологічної бази, займає перевірка вживання ономастичних даних – географічних назв (враховуючи політичні й територіально-адміністративні зміни), імен та прізвищ, аббревіатур і скорочень, які мають бути розшифровані, перевірка датованого комплексу. Посилаючись на джерела та літературу в цій сфері мовознавства, редактор зобов'язаний узгоджувати ці питання з автором. Однак не завжди компетентність автора тут є визначальною. Тому видавничий редактор виконує своєрідну роль експерта, що фахово аналізує подану автором інформацію, володіє методикою її опрацювання.

Я лише частково торкнулася окремих зауваг щодо контролю високого рівня видавничої культури шкільного підручника, що свідчить про складний та багатовекторний процес створення навчальної літератури. Зокрема це стосується редакторської підготовки таких видань, адже в редакторській діяльності фаховий редактор стає аналітиком, обираючи оптимальне вирішення якісного поліграфічного втілення потрібних освіти книг.